

V. ÜNİTE: ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM DERS NOTLARI

TOPRAKTAN ÜRETİR, TOPRAĞI YÖNETİRİZ

Toprağın Önemi

- Geçmişten günümüze toprak insanlar için önemli bir yere sahip olmuştur. İnsanların hayvanları evcilleştirmesi, yerleşik hayata geçmesi, tarım yapmaya başlaması gibi gelişmeler, insan yaşamında toprağın giderek önem kazanmasını sağlamıştır.

- Tarım, hayvancılık, ormancılık ve sanayi gibi birçok ekonomik faaliyet toprakla yakından ilişkilidir.
- Tarımın gelişmesi ve önem kazanmasıyla devletler verimli topraklara sahip olmak için fetihler yapmaya başladı.
- Günlük hayatta kullandığımız birçok ürünün, inşaatlarda, sanayide birçok ürünün hammaddesi topraktır.

Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarında Toprağın Yeri ve Önemi

Urartular tarıma önem vermiş ve Van'da **Şamran** adı verilen su kanalları yapmışlardır.

Hititlerde kralın mülkiyet hakkını elinde bulundurmak şartıyla bazı kişilere işlemek üzere toprak bağışlamıştır. Bu kişiler elde ettikleri gelirle asker yetiştirdiler, atlı arabaların ve sabanların masraflarını karşıladılar.

Sümerler “**Urgakina Kanunları**” ilan etmişler. Tarım alanlarının korunması amacıyla toprağını ekmeyen ya da zarara uğratan kişilere tazminat cezaları uyguladılar.

Friglerde ise ekili toprağa zarar vermek, saban kırmak, üretimde kullanılan öküzü kesmek ölümle cezalandırılırdı.

Babiller “**Hammurabi Kanunlarında**” tarımla ilgili çeşitli cezalara yer vermiştir.

Orta Çağ Avrupa'sında Toprağın Yeri ve Önemi

- Avrupa'da hem ekonomik hem de hukuki özelliklere sahip **feodalizm** ya da **derebeylik** olarak da adlandırılan toplum yapısı vardı.
- Bu yapıda halk; soylular, rahipler, burjuvalar ve serfler olmak üzere sosyal sınıflardan oluşuyordu.

- Soyluların en üstünde yer alan senyör denilen derebeyler toprak sahipleriydi.
- Soylular şatolarda yaşıyor, **serfleri** kalelerin çevresindeki tarıma elverişli toprakların işlenmesi için çalıştırıyorlardı.
- Serfler, ürettikleri tarımsal ürünlerin sadece kendi ihtiyaçlarına yetecek kadarını alıyor, geri kalanın tümünü derebeyine bırakıyorlardı. Ayrıca topraklarla birlikte alınıp satılabiliyorlardı.
- Sonraki yüzyıllarda kralların güçlenmesi, sanayinin gelişmesi gibi gelişmeler sonucu feodal yapı zayıflamış, özel mülkiyetler küçülmüştür.

Selçuklularda ve Osmanlı'da Toprak Yönetimi

Selçuklularda Toprak Yönetimi

Selçuklularda toprak hükümdara aitti ve miri arazi olarak adlandırıldı.

Mirî arazi; has, ikta (dirlik), mülk ve vakıf olmak üzere dörde ayrılırdı.

Has arazi: Sadece hükümdar ve ailesine verilen topraktır.

İkta (dirlik) arazi: Hizmet karşılığında asker ve sivil devlet adamlarına verilen topraktır.

- İkta sahipleri bu topraklardan elde ettikleri gelirin bir kısmı ile geçimlerini sağlar, bir kısmı ile de asker yetiştirirlerdi.

- İktâ topraklarının mülkiyeti sultana, işletim hakkı ise iktâ sahiplerine aitti.
- İktâ sahipleri, bölgenin güvenliğinin sağlanmasından da sorumluydu. Devlet bu sayede hem asker yetiştirmiş hem de üretimin devamlılığını sağlamış oluyordu.
- İktâ sahipleri bölgesinde vergi toplama işlemlerini de yapardı.

Mülk arazi: Belli hizmet karşılığı devlet adamlarına verilen topraktır. Bu tür toprak sahipleri toprak üzerinde her türlü hakka sahipti.

Vakıf arazi: Devlete ait topraklardan bir kısmının bilimsel ve sosyal kurumların ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrıldığı topraktır.

Osmanlı Devleti'nde Toprak Yönetimi

Osmanlı Devleti'nde toprak mirî, mülk ve vakıf olmak üzere üç kısma ayrılırdı.

Mirî toprak: Mirî topraklarda mülkiyet devlette, kullanım hakkı ise halktaydı. Bu topraklar, dirlik (tımâr) olarak adlandırılan bir sistemle yönetilirdi.

• Devlet, bu toprakların işlenme süreçlerinin denetlenmesi ve vergilerinin toplanması için halktan belli kişilere sorumluluk verirdi. Bu kişilere dirlik (tımâr) sahibi denirdi.

• Tımâr sisteminde üretim yapan çiftçi, toprağını sebepsiz yere ekip biçmezse toprağı elinden alınırdı. Toprağı **üç yıl** ekip biçmeyen çiftçi “**çiftbozan akçesi**” adında bir vergi ödemek zorunda kalırdı.

• Tımâr sahipleri, topladıkları vergilerin bir kısmıyla geçimini sağlar, bir kısmıyla da “**cebelü**” adı verilen asker beslerdi.

• Mirî topraklar gelirlerine göre has, zeamet ve tımâr olmak üzere üçe ayrılırdı. Geliri en fazla olan topraklar has, en az olan topraklar ise tımarı.

Mülk toprak: Devlet hizmetinde bulunanlara padişah tarafından verilirdi. Mülkiyeti bu şahıslara aitti.

Vakıf toprak: Gelirleri kişiler ya da devlet tarafından dinî kurumların, bilim ve hayır kurumlarının giderleri için kullanılan topraklardı.

Tımâr Sisteminin Faydaları

- Hazineden para çıkmadan hazır bir ordu oluşturulmuştur.
- Bölgenin güvenliği sağlanmıştır.
- Merkezden uzak yerlerde devletin otoritesi artmıştır.
- Vergiler toplanmıştır.
- Üretimde süreklilik sağlanmıştır.
- İmar faaliyetleri artmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik, sosyal ve askerî yapıda önemli rolü olan tımâr sistemi zamanla bozuldu. Devlete zarar vermeye başladı. Bu nedenle 1839 yılında ilan edilen **Tanzimat Fermanı** ile tamamen ortadan kaldırıldı.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Toprak Yönetimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımın geliştirilmesi ve işletmecisi olan köylünün kalkınması için çalışmalar yapılmıştır. Bu noktada en önemli gelişmelerden birisi de çiftçiden alınan **aşar vergisinin** kaldırılmasıdır.

1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde de tarım ile ilgili önemli kararlar alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Ülkemizde Tarımsal Verimi Arttırmak İçin Çiftçiye;

- Eğitim amaçlı kurslar açılmıştır.
- Kredi desteği sağlanmıştır.
- Tarım aleti ve makine desteği yapılmıştır.
- Kaliteli tohum ve gübre temin edilmiştir.

Günümüzde Tarımı Destekleyen Kuruluşlar

- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri
- GAP İdaresi Başkanlığı
- Devlet Su İşleri
- Ziraat Bankası
- Toprak Mahsulleri Ofisi
- Tarım ve Orman Bakanlığı

ÜRETİM TEKNOLOJİSİ HAYATIMIZI ETKİLİYOR

- Üretim teknolojilerindeki gelişmeler **insanlık tarihi** kadar eskidir.
- Tarihte bilinen ilk üretim araçları **tarım alanında** kullanılan üretim araçlarıydı.
- İnsanlar toprağa tohum atmak için çubuklar kullandı. Bir zaman sonra taş ve çamurlarla su kanalları yapılarak topraklar sulandı. Zamanla madenler işlendi. Böylece kazma, orak, çapa ve toprağı sürmeye yarayan saban bulundu. Bazı hayvanlar yük taşımak, ulaşımı sağlamak için kullanılırken bazı hayvanlar da tarımda kullanıldı.
- Günümüzde ise **traktörler** ve **biçerdöverler** başta olmak üzere diğer gelişmiş araçlarla büyük tarım alanları kas gücüne gerek duyulmaksızın ekip biçilmeye, sulanmaya ve buralardan ürün toplanmaya başlandı.

- Üretim teknolojisindeki gelişmeler hayatımızı olumlu yönde etkilediği gibi hayatımıza birtakım olumsuzlukları da getirmiştir.

Üretimin yoğun olarak yapıldığı yerlerde hızlı nüfus artışları yaşanmış, bu da çarpık kentleşme ve trafik sorununu ortaya çıkarmıştır. **Fabrikalaşmanın artması** ile ormanlar ve tarım arazileri gibi doğal yerler hızla tükenmeye başlamış, çevre kirliliği artmıştır.

- İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan **Sanayi İnkılâbı**, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş olarak ifade edilebilir. Bu üretim şekli 18. yüzyılda **İngiltere'de** ortaya çıkmış, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır.

Sanayi İnkılâbı

Öncesi	Sonrası
İnsan gücüne dayalı üretim yapılyordu.	Makine gücüne dayalı seri üretime geçilmiştir.
Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.	Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.
Uzak yerler insanoğlu için önemli bir sorundur.	Demir yolu, buharlı lokomotif, buharlı gemi, otomobil, telgraf aracılığıyla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.
Dağınık bir yerleşim yapısının oluştuğu görülür.	Sanayi Devrimi nüfusun merkezlerde yani kentlerde toplanmasına yol açmıştır
Üretim ve tüketim kısıtlıdır.	Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.
Geniş aileler yaygındır.	Çekirdek aile yaygınlaşmıştır.

VAKIF DEMEK, MEDENİYET DEMEK

- **Vakıf**, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır.
- Türk-İslam devletlerinde hükümdarlar, hükümdar anneleri ve eşleri, hükümdar ailesine mensup kişiler, devlet adamları birçok vakıf kurmuşlardır.
- **Selçuklular ve Osmanlı Devleti de** birçok vakıf kurmuştur.
- Vakıflar insanlar arasında din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeden ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüşlerdir.
- Topluma **kalıcı eserler** bırakmak ve insanlığa faydalı olmak, vakıfların kuruluş gayesidir.
- Vakıfların faaliyetleri toplumda **birlik ve beraberliğe** katkı sağlamıştır.
- Vakıflar **sadece insanların değil** aynı zamanda hayvanların da beslenmelerini, tedavilerini ve barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- Vakıfların eğitim, sosyal, ekonomik, dinî, askerî ve kültürel alanlarda birçok faydaları vardır.
- Vakıflar bugün Türkiye'nin en köklü kurumlarından **Vakıflar Genel Müdürlüğü** tarafından temsil ve idare edilmektedir
- Vakıflar Genel Müdürlüğü bu vakıflar adına hizmetlerini sürdürürken diğer taraftan da yeni kurulan vakıfların kuruluş, dağılışı ve denetim işlemlerini gerçekleştirmektedir.
- Toplum içerisinde siyasi idarenin bir parçası olmayan ve sivil toplum alanında etkinlik gösteren kurumlar sivil toplum kuruluşlarını oluşturmaktadır. Örneğin **dernekler, sendikalar, vakıflar, mesleki kuruluşlar ve kooperatifler** sivil toplum kuruluşlarıdır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Amaçları ve Hedefleri

- Doğal afetlerde halka en kısa zamanda ulaşarak gerekli yardımı sağlamak.
- Kamuoyu oluşturma yoluyla bireylerin taleplerinin dikkate alınmasına yardımcı olmak.
- Demokratik bir yönetim anlayışının oluşmasında etkili olmak.
- Toplumsal sorunlar için çözümler üretmek ve bunları uygulamaya koymak.
- Dergi, radyo, kitap, televizyon gibi araçlarla vatandaşları uyarmak, bilinçlendirmek.
- Küresel ısınma gibi tüm dünyayı etkileyen konularda sorunlara çözüm aramak.

Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

Kızılay

Yeşilay

Darülaceze

TEV

LÖSEV

TEMA

İŞİNİN EHLİ İNSAN YETİŞTİRMEK

- Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerinde rol oynayan en önemli faktörlerden birisi de mesleki eğitimidir.
- Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe nitelikli iş gücü ihtiyacı karşılanır, iş gücü verimliliği artar, bilimsel ve teknolojik yenilikler hız kazanır.
- Geçmişten günümüze birçok mesleki eğitim kurumu faaliyet göstermiştir.
- Bunlar medrese ve Enderun gibi eğitim kurumları, Ahilik ve Lonca teşkilatları gibi mesleki kuruluşlardır.

Ahilik Teşkilatı

- **Ahi Evran**'ın temellerini attığı Ahilikte genel olarak iyi insan olmak, meslek etiği kazandırmak hedeflenmiştir.
- Ahi Evran debbağlık (dericilik) uğraşmış **Kırşehir**'e gelerek Ahi teşkilatını kurmuştur.

- Ahilik **dini, ahlaki, sosyal, kültürel** ve **ekonomik** faaliyetler yürüten bir yaygın eğitim kurumudur.
- Ahiler her biri bir meslek dalında yamak-çırak-kalfa-usta-pir hiyerarşisi içinde çalışırlar, çalışırken de eğitim alırlardı.

- Ahilik teşkilatında kademe atlamada yapılan törene **şed** kuşatma töreni adı verilirdi.
- Usta dükkânını açmak için **icazet (onay)** alırdı.
- Ahiler kaliteli mal üretilmesine, üretici ve tüketici haklarının korunmasına, mesleki dayanışmaya büyük önem vermişlerdir.

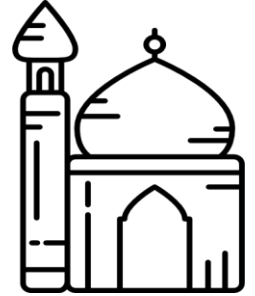
Lonca Teşkilatı

- Osmanlı Devleti'nde önemli bir meslek teşkilatı da Lonca teşkilatıdır.
- Loncalar, **Ahiliğin devamı** niteliğindeydi.
- Lonca teşkilatının Ahilikten farkı sadece Müslüman esnaf Ahilik teşkilatına katılabiliyorken loncalara gayrimüslim esnaf da katılabiliyordu.

NOT: Ahilik ve Lonca teşkilatı Tanzimat'ın ilanı ve yabancı devletlerle yapılan ticari anlaşmalar neticesinde gücünü kaybederek zamanla sona ermiştir.

Medrese ve Meslek Eğitimi

- Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde **ilk medrese** bugünkü İran sınırları içinde bulunan **Nişabur'da Tuğrul Bey** tarafından kuruldu.
- Osmanlı Devleti'nde ise **ilk medrese Orhan Bey** Dönemi'nde **İznik'te** kuruldu.
- Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'da yaptırılan **Sahn-ı Semân Medresesi** dönemin en büyük eğitim kurumuydu.
- Medreselerde, alanında uzman "**müderris**" adı verilen hocalar eğitim verirdi. Müderrislerin yanında "**muid**" denilen asistanlar bulunurdu. "**Sıbyan**" adı verilen mahalle mekteplerinden mezun olanlar, medreselerde orta ve üst düzeylerde eğitim alabilirdi.
- Medreselerde dinî ilimlerin yanında edebiyat, hukuk, tıp, matematik, felsefe, mantık, coğrafya, astronomi, mimari gibi dersler de okutulurdu.
- Medreseler, toplumun ihtiyacı olan **hukukçu, müftü, müderris, doktor, mühendis, matematikçi** yetiştiren kurumlardı.

Enderun Mektebi

● Osmanlı Devleti'nde **II. Murad Dönemi'nde** temeli atılan Enderun Mektebine öğrenci alımı devşirme sistemine göre yapılırdı.

● **Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde** ihtiyaç duyulan devlet adamı ve asker kadrosunun büyük kısmı Enderun Mektebi ile sağlanırdı.

● Enderun Mektebinde dersler; **beden eğitimi, uygulamalı saray işleri, islami bilgiler, sanat ve mesleki eğitim** gibi bölümlere ayrılmıştı.

● Enderun Mektebi, İstanbul'da **Topkapı Sarayı'nın** içinde eğitim veren bir okuldu. Musiki, cilt sanatı, mimari, güreş, ok atma, kuyumculuk, ilaç yapımı verilen dersler arasında yer alırdı.

● Enderun Mektebinden mezun olanlar ise **sadrazam, kaptan-ı deryâ, sancak beyliği** gibi üst düzey görevlere gelirdi.

● Ün kazanmış **şair, ressam, mimar, tarihçi ve müzisyenler** de Enderun Mektebi mezunları arasındaydı.

Diğer Meslek Okulları

● II. Mahmud döneminin sonlarında memur yetiştirmek üzere açılan **Mekteb-i Maarif-i Adliye** (1838) ve **Mekteb-i Ulûm-u Edebiye** (1839) devlet memuru yetiştirmek amacıyla açılmış okullardandır.

● Tanzimat Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitim alanında bazı girişimler olmuştur. Örneğin 1842 yılında **Askerî Baytar Mektebi**, 1847'de **Ziraat Talimhanesi** adıyla ilk uygulamalı tarım okulu açılmıştır.

● **Cumhuriyetin** ilk yıllarında mesleki eğitime önem verilmiş 1934 yılında mesleki eğitim planı hazırlanmış ve planda **çırak okulları**, sanat ve orta sanat okulları, akşam sanat okulları, tekniker okulları, mühendis okulları ile **gezici köy kursları** açılmıştır.

● Günümüzde örgün eğitimin yanı sıra **yaygın eğitim yolu** ile de halkımıza mesleki eğitim kazandırılmaya çalışılmaktadır.

● **Meslek odaları ve ticaret odaları** da **Millî Eğitim Bakanlığı** ile iş birliği içerisinde uygulamalı eğitim vererek sanayinin kalkınmasına yardım etmektedir.

GELECEĞİN SENİN ELLERİNDE

Meslek, insanların bilgi ve yetenekleri doğrultusunda belirli bir eğitim sonucu edindikleri özelliklerin bütünüdür.

● Geçmişten günümüze zaman içerisinde bazı meslekler önemini kaybetmiştir. Örneğin; **nalbantçılık, kalayacılık, bakırcılık, deri işçiliği**.

● Bazı meslekler ise geçmişten günümüze halen varlığını sürdürmektedir ve bunlar gelecekte de varlığını sürdürecektir. Örneğin; **doktorluk, öğretmenlik, hemşirelik, çiftçilik**.

● Gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlarımızı karşılayacak yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Örneğin; **moleküler biyoloji, gıda mühendisliği, yazılım mühendisliği, havacılık uzay mühendisliği, robot teknisyeni, yapay zeka uzmanlığı** gibi.

Meslek Seçerken Dikkat Etmemiz Gerekenler

- İlgi, özel yetenekler ve zekâ
- Kişisel istek ve hedefler
- Fiziksel özellikler
- Ülkede mesleğe olan talep
- Çalışma ortamı
- Meslekte ilerleme, kazanç durumu ve işin risk etmenleri
- Çalışma koşulları ile bireysel özelliklerin uyumu
- Okuldaki ders başarısı ve öğretmenlerin görüşü

Uygun meslek seçiminde izleyeceğimiz basamaklar şunlardır:

1. Kendini Tanıma
2. Meslekleri Tanıma
3. Mesleki Eğitim Hakkında Bilgi Edinme
4. Edindiği Bilgileri Değerlendirme

Bireyler meslek seçiminde danışman öğretmen, okulunun rehber öğretmeni, aile büyükleri ve mümkünse seçmeyi düşündükleri mesleği yapan kişilerle görüşerek onlardan yardım da alabilir, bu sayede daha sağlıklı kararlar alabilirler.

DİJİTAL TEKNOLOJİ CAĞINDAYIZ

- Geçmiş yüzyıllarda insanlar **üretim, dağıtım ve tüketim** aşında **insan ve hayvan gücünden** yararlanıyordu.
- Üretilen ürünlerde büyük bir emek bulunuyordu.
- Günümüzde ise üretim, dağıtım ve tüketim aşında çok önemli ve hızlı gelişmeler oluyor.
- **Bilimsel ve teknolojik gelişmeler** her alanda olduğu gibi bu alanda da önemli değişikliklere yol açtı.
- **Sanayi İnkılabıyla** insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçilmiştir.
- Geçmişte çok sayıda kişinin bir günde yaptığı iş, günümüzde dijital teknolojiler ile kısa sürede yapılmakta, yaşamımız giderek kolaylaşmaktadır.
- Artık tarlada yetiştirilen bir ürün pazara gitmeden, fabrikada dokunan bir kazak mağazaya gönderilmeden **e-ticaret** sayesinde biz tüketicilere ulaştırılıyor. Böylece pazara, markete ya da mağazaya gitmeden yalnızca **genel ağa** bağlı bir araçla alışveriş yapmak mümkün oluyor.

- **Elektronik ticareti (e-ticaret)** mal ve hizmetlerin tanıtım, satış, sigorta, dağıtım ve ödeme işlemlerinin bilgisayar ağları üzerinden yapılması olarak tanımlayabiliriz.

- **E-ticaretin en büyük avantajı** zamandan ve mekândan bağımsız olarak dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatinde müşterilere alışveriş imkânı sunabilmesidir. E-ticarete süreçlerin büyük kısmı dijital ortamda yürütüldüğü için kısıtlayıcı zaman ve mekân problemleri bulunmamaktadır. E-ticaret müşterilere daha şeffaf bir ortam sunar. E-ticarete müşteriler farklı firmaların web siteleri ve farklı ürünler arasında hızlıca fiyat araştırması yapabilir.

- E-ticaretin **dezavantajları da** vardır. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde müşterinin ürünü canlı olarak görüp inceleme ve deneme şansı yoktur. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde kredi kartı kullanımından dolayı güvenlik riski olabilir.
- **Üç boyutlu yazıcı** ya da robotlar, üretim sürecinde kolaylık sağlıyor. Üç boyutlu yazıcıları, dijital bilgisayar yazılımındaki çizimleri gerçek nesnelere dönüştüren bir yazıcı olarak tanımlayabiliriz.
- Teknolojik gelişmeler, tarım ve hayvancılığa dayalı üretimi etkiledi. Sulama, gübreleme, tarımsal araçlar ve üretimde teknolojinin gücü devreye girdi. **Modern çiftliklerde** artık hayvanlar cep telefonundan takip ediliyor.
- İngiltere'de erkek arı anlamına gelen drone (diron) günümüzde **insansız hava araçları (İHA)** anlamında kullanılıyor. Uzaktan kontrol edilen pilotsuz ya da insansız hava araçları dronelar XX. yüzyılın birçok buluşu gibi öncelikle savunma sanayi için geliştirilmiştir.